

BOEKBESPREKING

HAMMANN ± HONDERD

Aan het gebruik van interviews als bron voor geschiedschrijving kleven soms wat bezwaren. Dat ondervond Eric de Rooij toen hij het boek *Hammann, geschiedenis van een Hilversumse familie* schreef. In zijn inleiding op dit boek geeft hij ook al toe dat deze methode, de Oral History, een moeilijke is, maar ook een nuttige omdat zo familieverhalen vastgelegd worden die anders nooit genoteerd zouden worden en zo verloren gaan. De Rooij heeft op deze manier de geschiedenis van de familie Hammann in Hilversum vastgelegd, en daarmee de geschiedenis van hun bedrijf aan de Geuzenweg, een ververij, later chemische wasserij.

Daarbij stuitte De Rooij al gelijk op problemen. Zo had hij van de familie gehoord dat grootvader Johann Friedrich Hammann van Duitsland naar Nederland verhuisde, op wasserijen/ververijen in Amsterdam en Doesburg werkte en zich vervolgens in 1896 in Hilversum vestigde. Toen De Rooij echter in de archieven dook (iets wat een historicus altijd moet doen bij het gebruik van Oral History) bleek de waarheid echter anders te liggen: de Hammanns kochten al in 1882 grond in Hilversum, terwijl ze er al in 1886 kwamen wonen. Dat heeft De Rooij dan uit het kadaster, maar hij komt daar toch niet helemaal uit. In zijn inleidende eerste hoofdstuk heeft hij het dan ook over het kopen van grond en (later) het stichten van een blauwververij aan de Geuzenweg (zonder hier overigens een jaartal voor te noemen). Dan wreekt zich de kwaal van veel bedrijfsgeschiedenissen: het te weinig tijd besteden aan gedegen onderzoek. Verdere bestudering van het archief van het kadaster en het Streekarchief (o.a. hinderwetvergunningen) had namelijk het volgende opgeleverd: Hammann had wel grond in eigendom, maar blijkbaar geen geld om een eigen ververij te bouwen. De familie vestigde zich in 1886 in Hilversum, omdat ze aan de Noorderweg een fabriekje gehuurd hadden waarin ze een ververij begonnen. Later zou rijtuigfabrikant Overmeijer er intrekken. Pas in 1901 lieten de Hammanns een eigen ververij aan de Geu-

zenweg bouwen, een jaar later uitgebreid met een chemische wasserij en ontsmettingsinrichting. Dit geheel zou uitgroeien tot een complex, waarin ook andere, aanverwante bedrijven zich zouden vestigen, zoals kousenmakerijen Hito en SALVO. Die gedeelten van het complex werden dan door de Hammanns verhuurd.

Het boek is voor een belangrijk deel de levensgeschiedenis van Joseph Hammann, de zoon van de Johann Friedrich die uit Duitsland kwam. Daardoor is het niet alleen een bedrijfsgeschiedenis, maar tevens een belangrijk stukje sociale geschiedenis geworden. De Hammanns waren streng katholiek en door dit boek krijgen we inzicht in het wel en wee van de katholieke gemeenschap van Hilversum in de eerste helft van deze eeuw. Joseph was o.a. lid van de roemruchte R.K. Debating Club. Ook werd er door vader Joseph nauwlettend op toegezien dat de kinderen Hammann (in totaal waren er 13, waarvan er twee in het eerste levensjaar zijn gestorven) de kerkelijke plichten vervulden. In dat kader wordt er in het boek zelfs gesproken van "een godsdienstwaanzinnige opvoeding". Dagelijks werd de vroegmis bijgewoond en ook thuis moest er veel gebeden worden. Ook krijgen we inzicht in de gang van zaken binnen het katholieke lagere onderwijs in Hilversum. Het katholieke speelde ook binnen het bedrijf een rol. De firma verhuurde bijvoorbeeld jarenlang toneelkostuums, die door patronaatsverenigingen uit het hele land gehuurd werden. Uiteraard heerste er binnen het bedrijf een strenge scheiding der sexen. Vader Joseph heerste als een tiran binnen het bedrijf. Het soort fabrieksbaas dat wel bepaalde of je als werknemer wel of niet met een bepaald meisje mocht trouwen.

Ook binnen de familie was vader Josephs wil wet. Ook de manier waarop hij op zakelijk gebied na de oorlog met zijn zoons omging (die filialen in o.a. Utrecht uitbaatten) is op zijn zachtst gezegd merkwaardig.

Qua uitvoering zijn er bij het boek nogal wat kanttekeningen te zetten. Het lijkt er sterk op dat het boek gezet is met een goedkope printer. Aangezien er een hoop geld is uitgegeven om

het boek te laten drukken, vraag je je af waarom die paar tientjes voor het uitdraaien op een goede laserpinter er niet meer afkonden. Wat erger is: bij de uitdraai is de ene typografische blunder op de andere gestapeld. Zo hoort de copyrightvermelding niet op pagina 1, de titel van het boek niet op pagina 2 (om maar wat te noemen). Maar ook inhoudelijk vond ik nogal wat slordigheidjes. Dan blijkt dat een 'Amsterdams historicus net even tekort schiet als het om plaatselijke geschiedenis gaat. Zo ziet De Rooij de Hilversumse Stoomspinnery en Weverij aan voor een tapijtfabriek (p. 20). Het was natuurlijk een *textielweverij*. Ook persoonsnamen zijn niet altijd nauwkeurig vermeld. Kleinigheden, natuurlijk, maar ze storen toch. En waarom er toch altijd weer fouten

met de d's en de t's gemaakt moeten worden, het is mij een raadsel.

Hetgeen niet wegneemt dat het boek in zijn soort helemaal niet slecht is, en een leuke bron voor een ieder die zich wil verdiepen in het Hilversumse katholieke volksleven in de eerste helft van onze eeuw. Daarnaast geeft het boek een beeld van de sociale verhoudingen binnen en buiten de fabriek. In dat opzicht is het boek een waardevolle aanvulling op de groeiende bibliotheek over Hilversums geschiedenis. Het boek is in eigen beheer door de familie Hammann uitgegeven en dus niet in de boekhandel te koop, maar geïnteresseerden kunnen het inzien in het Streekarchief en het Goois Museum.

EJP

Hilversumsche Vaandels en Vereenigingen

Het affiche van de tentoonstelling in het Goois Museum, ontworpen door Marcel Schmalgemeijer, die ook verantwoordelijk was voor de vormgeving van de tentoonstelling. Het affiche vormt ook de basis voor het ontwerp van het boekomslag.

Ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het Goois Museum zal bij Uitgeverij Verloren een boekje annex catalogus verschijnen onder de titel *Hilversumsche Vaandels en Vereenigingen 1880-1950*. Hierin zal een compleet overzicht in tekst en beeld worden gegeven van de tentoongestelde vaandels. Het boek behandelt de geschiedenis van het vaandel en van de verschillende verenigingen en instellingen, die een vaandel in hun bezit hadden of nog hebben. Tevens komt de firma Strater aan bod, die lange tijd in Hilversum een vaandelmakerij had.

Via hun vaandel zijn bijna alle sociale en kerkelijke groeperingen van Hilversum vertegenwoordigd. Al snel wordt duidelijk hoe in vroeger tijden de verzuiling doordrong in alle aspecten van het dagelijks leven. De verschillende sociale groeperingen zijn ondergebracht in drie categorieën: vakorganisaties, kerkelijke instellingen en ontspanningsverenigingen op diverse gebieden. Zo treft men naast het vaandel van een rijwielbedevaartclub tevens het vaandel van de vereniging van melkslijters en het vaandel van de RK Hogere Burgerschool.

Het boek is, evenals de tentoonstelling, samengesteld door Eric de Rooij en Hendrik-Jan van Dijk en uitgegeven in samenwerking met het Goois Museum en 'Albertus Perk'. Het boek telt 96 bladzijden en is op de tentoonstelling en de ledenavonden te koop voor f 25,-.